

Gemeente Arnhem

20 april 2021

Aan de gemeenteraad van de
Gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Onderwerp
Accountantsverslag 2020

Datum
20 april 2021

Ons kenmerk
2104CF5303/ES

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag aan met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2020 van de gemeente Arnhem. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2020 van de gemeente Arnhem.

De jaarrekening 2020 van de gemeente Arnhem geeft een getrouw en rechtmatig beeld

De jaarrekening 2020 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem. Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 12 oktober 2020 en ons auditplan 2020, van 28 september 2020.

Bij deze jaarrekening hebben wij een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid verstrekt, gedateerd op 20 april 2021.

Wij bespreken onze bevindingen met de auditcommissie

Wij bespreken deze rapportage graag tijdens de bijeenkomst met de auditcommissie op 10 mei 2021 en beantwoorden dan ook uw eventuele vragen. Wij hebben de inhoud van dit accountantsverslag afgestemd met de wethouder Financiën, de concerncontroller en een vertegenwoordiging van de ambtelijke organisatie.

Graag danken wij u en uw medewerkers voor de medewerking die wij hebben ervaren tijdens onze controle.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. J.J. Zuidema RA

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting controle 2020	4
Inleiding	9
De financiële positie van uw gemeente	12
Belangrijkste bevindingen uit onze controle	17
Interne beheersing	28
Overige aangelegenheden	31
Bijlagen	34

Bestuurlijke samenvatting controle 2020

Bestuurlijke samenvatting controle 2020

Overall beeld opstel- en controleproces jaarrekening 2020

Inleiding

Wij starten dit accountantsverslag met een compliment aan het college en de ambtelijke organisatie, voor de gerealiseerde vooruitgang in het jaarrekeningtraject.

Ondanks de lastige omstandigheden als gevolg van COVID-19, de implementatie van een nieuw financieel pakket en onverwachte uitval binnen het ambtelijk management is het college erin geslaagd een goed onderbouwde jaarrekening samen te stellen én verbeteringen in de financiële bedrijfsvoering te realiseren. Als opvolging van onze aanbevelingen uit de boardletter zien wij duidelijke verbeteringen in de onderbouwingen van de grondexploitaties en van de memoriaalboekingen.

Door een constructieve samenwerking en een frequente communicatie tussen onze organisaties zijn wij erin geslaagd onze controle conform de afgesproken planning af te ronden.

Dit betekent echter niet dat er geen verbeteringen meer mogelijk en nodig zijn. Deze aandachtspunten worden in de zomer tijdens een gedetailleerde evaluatie tussen de ambtelijke organisatie en Deloitte besproken, en worden vertaald in concrete werkafspraken voor de jaarrekening 2021. De leerpunten worden daarmee ondergebracht in de planning voor de komende jaarrekening, waarbij wij opnieuw samen bekijken hoe wij op de meest effectieve en efficiënte wijze met elkaar kunnen samenwerken.

In het opstel- en controleproces van de jaarrekening 2020 zien wij de volgende belangrijke bevindingen en mogelijkheden tot het verbeteren van uw interne beheersing:

Balansdossier

In 2020 is gestart met het implementeren van een softclose. Dit houdt in dat er gedurende het gehele jaar op vaste momenten controles worden uitgevoerd, om een betrouwbare administratie te waarborgen. Een concreet voorbeeld hiervan is het tussentijds opschonen van tussenrekeningen. In dit kader heeft de afdeling Financiën en Control een inventarisatie gemaakt van de verbeteringen die nog doorgevoerd moeten worden voor deze softclose.

Het implementeren van deze softclose draagt bij aan een betrouwbaardere informatievoorziening. Dit is een positieve ontwikkeling, waarbij wij het college adviseren te bewaken dat de onderkende verbeteringen op korte termijn worden doorgevoerd. Hierdoor kan er beter en gericht worden bijgestuurd op basis van tussentijdse informatie.

Bij aanvang van de jaarrekening was de concept-jaarrekening 2020 met het onderliggende balansdossier grotendeels, maar nog niet volledig, gereed. Dit heeft niet geleid tot een vertraging in het uitvoeren van de werkzaamheden. Desalniettemin vragen wij het college de jaarstukken en het balansdossier volgend jaar geheel compleet te hebben bij de start van de controle.

Grondexploitatie

Een duidelijke verbetering ten opzichte van 2019 is dat de onderbouwingen van het schattingsproces formeel en kwalitatief zeer gedegen zijn vastgelegd. Wij zien dat er bij de betrokken medewerkers voldoende kennis van en ervaring met het proces en de post in de jaarrekening aanwezig is. Wij constateren dat de uitgangspunten plausibel zijn.

Sociaal domein

Een positieve ontwikkeling is dat uw gemeente actief bezig is met het implementeren van interne controle-werkzaamheden, om zelfstandig zekerheid te verkrijgen over de getrouwheid en de rechtmatigheid van de bestedingen in het sociaal domein. Zo is de gemeente Arnhem voor de kosten van de zorg in natura niet meer afhankelijk van de controle-verklaringen bij de productieverantwoordingen. Voor de PGB-bestedingen is dit nog niet het geval. Dit houdt verband met het niet krijgen van een goedkeurende verklaring van de SVB.

IT-audit

Uit onze IT-werkzaamheden op de belangrijkste financiële processen blijken nog tekortkomingen in de algemene IT-beheersmaatregelen. Deze zijn niet (in alle gevallen) adequaat ingeregeld. Hierdoor kunnen wij niet steunen op de geautomatiseerde controles. Evenmin kunnen wij uitgaan van de functiescheidingen binnen de geautomatiseerde systemen. Wij hebben daarom extra gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd, waaronder detailcontroles.

Het college onderkent het belang van het doorvoeren van een aantal noodzakelijke verbeteringen, en zet in op een groeipad, waarbij in de komende periode wordt toegegroeid naar het gewenste niveau. Een concreet voorbeeld hiervan is het coachingtraject rondom de beheersing van de IT-processen. Dit omvat mede de recente ontwikkelingen inzake het implementeren van de nieuwe financiële applicatie en het uitbesteden van het beheer aan de gemeenschappelijke regeling De Connectie.

Bestuurlijke samenvatting controle 2020

Conclusies jaarrekeningcontrole 2020

Getrouwheid en rechtmatigheid

- Goedkeurend oordeel voor getrouwheid en rechtmatigheid.
- Gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 8,5 miljoen respectievelijk € 25,5 miljoen.

[Slide 10](#)

Financiële positie

- De exploitatie over 2020 laat een voordelig resultaat van € 16,9 miljoen zien, ten opzichte van een begroot saldo van nihil. Het grootste verschil betreft de extra algemene uitkering vanuit het gemeentefonds (€ 10,6 miljoen voordelig). Voor een meer gedetailleerd overzicht van en een nadere toelichting op de afwijkingen ten opzichte van de begroting verwijzen wij u naar de toelichting per programma, onderdeel 'Wat heeft het gekost?' in uw jaarstukken 2020.
- Het weerstandsvermogen bedraagt factor 1,0. De weerstandscapaciteit van € 60,5 miljoen is hoger dan de door de gemeente onderkende aanwezige risico's van € 58,5 miljoen. Wij kwalificeren de financiële positie van de gemeente Arnhem op basis hiervan als voldoende.

[Slide 13](#)

Kwaliteit verslaggeving

- De jaarstukken en de daarbij gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling voldoen aan de voorschriften voor verslaggeving uit het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV), en zijn consistent toegepast ten opzichte van de begroting 2020.
- De kwaliteit van de toelichtingen en analyses ten opzichte van de begroting kan verder toenemen door hieraan een meer inhoudelijke oorzaakanalyse toe te voegen (waardoor is de afwijking ontstaan en waardoor was de afwijking niet eerder te voorzien c.q. te rapporteren?).

[Slide 18](#)

Grondexploitatie

- De grondexploitaties zijn geactualiseerd en bijgesteld, en geven een getrouw beeld van de boekwaarde en van de verwachte resultaten.
- Uit de actualisatie ultimo 2020 van de nog te maken kosten en de nog te realiseren opbrengsten blijkt een verwacht tekort van in totaal € 55,5 miljoen op contante waarde (2019: € 48,9 miljoen). Dit tekort wordt voornamelijk veroorzaakt door het project Arnhem Centraal. Voor dit volledige tekort is reeds in eerdere jaren een verliesvoorziening getroffen. Conform het BBV is er voor de complexen Schuytgraaf (€ 1,3 miljoen), zuidelijke binnenstad (€ 2,3 miljoen) en Leidenweg (€ 1,2 miljoen) tussentijds winst genomen in 2020.
- Wij constateren dat er bij de betrokken medewerkers voldoende kennis van en ervaring met het proces en de post grondexploitatie aanwezig is. Tevens zien wij dat de uitgangspunten plausibel zijn. Een duidelijke verbetering ten opzichte van 2019 is dat de onderbouwingen van het schattingsproces formeel en kwalitatief zeer gedegen zijn vastgelegd.

[Slide 19](#)

Bestuurlijke samenvatting controle 2020

Conclusies jaarrekeningcontrole 2020

Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers	- Eén van de maatregelen die het kabinet gebruikt om ondernemers te steunen tijdens de coronacrisis is de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Als onderdeel van de controle van de Sisa-bijlage hebben wij deze regeling gecontroleerd. Wij hebben hierbij vastgesteld dat de Tozo-uitkeringen (€ 26 miljoen) op de juiste wijze en rechtmatig zijn verstrekt. - Wij hebben vastgesteld dat uw gemeente een M&O-beleid heeft vastgesteld dat is geïmplementeerd en zichtbaar wordt nageleefd, waarmee voldaan wordt aan deze kwalitatieve vereiste.	Slide 22
Sociaal domein	- Een positieve ontwikkeling is dat uw gemeente actief bezig is met het implementeren van interne-controle-werkzaamheden, met als doel zelfstandig zekerheid te verkrijgen over de getrouwheid en de rechtmatigheid van de bestedingen in het sociaal domein – verstrekkingen in natura. Zo is de gemeente Arnhem voor de kosten van zorg in natura (2020: € 148 miljoen) niet meer afhankelijk van de controleverklaringen bij de productieverantwoordelingen. - De PGB-bestedingen zijn (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft - evenals in voorgaande jaren - een controleverklaring met beperking verstrekt bij de PGB-verantwoordelingen 2020. De totale PGB-bestedingen (€ 5,6 miljoen) zijn derhalve als onzeker aangemerkt.	Slide 22
Realiteitsgehalte begroting	- De realisatie van de cijfers in de jaarrekening, de begroting en de tweede turap laat dit jaar forse afwijkingen zien. Het verschil tussen begroting en jaarrekening kan gedeeltelijk verklaard worden door de coronacrisis, die uiteraard niet was verwerkt in uw begroting 2020. - Wij adviseren u om onderzoek te doen naar het realiteitsgehalte van de begroting. Het verhogen hiervan komt ten goede aan de kwaliteit, en daarmee aan het 'voorspellende vermogen', van de begroting en de tussentijdse informatievoorziening.	Slide 23
Cyber-security	- Recente ontwikkelingen bij de gemeente Den Bosch met betrekking tot toegang tot WhatsApp, alsmede de recente hack bij de gemeente Hof van Twente maken duidelijk dat aandacht voor en het versterken van de cybersecurity noodzakelijk is. - Dit geldt ook voor de gemeente Arnhem, mede in het licht van de eerdere gerapporteerde tekortkomingen inzake de algemene IT-beheersmaatregelen, zoals het rechtenbeheer, het wijzigingsbeheer en het wachtwoordbeleid.	Slide 30

Inleiding

Inleiding

Onze belangrijkste bevindingen

Een bijzonder jaar door COVID-19

De controle van de jaarrekening 2020 is een bijzondere controle geweest, omdat zowel de opstellers van de jaarrekening als de controleurs daarvan rekening hebben moeten houden met de implicaties van COVID-19 op de realisatie over 2020 en op de financiële positie. Daarnaast vormt het afleggen van verantwoording over de rechtmatigheid van de financiële transacties voor decentrale overheden een belangrijk aspect van de jaarstukken en de daarin opgenomen bijlagen. Dit jaar zijn hierin nieuwe, dan wel verminderde, opbrengsten en lasten opgenomen, die samenhangen met nieuwe compenserende regelingen en met de effecten van COVID-19.

Wij hebben een goedkeurende controleverklaring bij de jaarrekening 2020 verstrekt

De jaarrekening 2020 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem. Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 12 oktober 2020 en met ons auditplan 2020 van 28 september 2020.

Bij deze jaarrekening hebben wij een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid verstrekt, gedateerd op 20 april 2021.

Geen resterende controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot het vermogen en het resultaat

Wij hebben tijdens onze controle enkele fouten in de concept-jaarrekening geconstateerd, die zijn gecorrigeerd in de definitieve jaarrekening. Hierna resteren er geen materiële afwijkingen die van invloed zijn op het vermogen of het resultaat van de gemeente.

Geen resterende controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid

De in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties over 2020 zijn in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader 2020 zoals dit op 12 november 2020 door de raad als onderdeel van de begroting is vastgesteld.

De begrotingsoverschrijdingen op het niveau van de programma's zijn in de jaarrekening voldoende toegelicht en wegen daarom niet mee in ons oordeel.

Er is geen sprake van resterende controleverschillen (feitelijke afwijkingen c.q. fouten) ten aanzien van de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties.

Onzekerheden in de PGB-bestedingen en in de bestedingen zorg in natura

De PGB-bestedingen zijn door uw gemeente (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft vanwege rechtmatigheidsafwijkingen een controleverklaring met beperking verstrekt bij de verantwoordingen over 2020.

De PGB-bestedingen 2020 bedragen € 5,6 miljoen. Deze totale onzekerheid valt binnen de goedkeurings-tolerantie voor onzekerheden van € 25,5 miljoen, en heeft daarom geen invloed op de strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening 2020.

Wij raden uw collega aan te onderzoeken met welke (aanvullende) maatregelen de interne controle op de PGB-bestedingen op een kostenefficiënte wijze nader is vorm te geven, om de onzekerheden ook bij uw gemeente op (korte) termijn zoveel mogelijk weg te nemen.

Het (verplichte) overzicht van controleverschillen treft u aan in de bijlagen A1 en A2 van deze rapportage.

Bij deze jaarrekening hebben wij een goedkeurende controleverklaring voor zowel de getrouwheid als rechtmatigheid verstrekt, gedateerd op 20 april 2021.

De onzekerheid van € 5,6 miljoen inzake de PGB-bestedingen valt binnen de goedkeurings-tolerantie voor onzekerheden van € 25,5 miljoen, en heeft daarom geen invloed op de strekking van de controleverklaring.

Inleiding

Onze belangrijkste bevindingen

Geen resterende controleverschillen met betrekking tot de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle van de WNT-verantwoording geen afwijkingen geïdentificeerd.

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging van 12 oktober 2020 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2020. Los van deze opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- De Controleverordening gemeente Arnhem (op grond van artikel 213 van de Gemeentewet).
- Het bij de begroting door de raad vastgestelde toetsingskader 2020.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging en is nader omschreven in het auditplan. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2020 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Er zijn geen belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn zeer belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van de gemeente.

Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting die is opgenomen in de jaarrekening 2020.

Wij hebben het door het management toegepaste proces voor de totstandkoming van de jaarrekening geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig, hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Arnhem

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de memberfirms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage C bij deze rapportage.

SiSa-controle

De gemeente Arnhem kent in 2020 27 SiSa-regelingen (2019: 9). Dit is een stijging van 18 ten opzichte van 2019.

Wij hebben geen ongecorrigeerde controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) geconstateerd in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2020.

Wij hebben de jaarrekeningcontrole 2020 uitgevoerd met de volgende toleranties:

- Voor fouten bedraagt de tolerantie 1% van het totaal van de lasten, inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 8,5 miljoen.**
- Voor onzekerheden bedraagt de tolerantie 3% van het totaal van de lasten, inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 25,5 miljoen.**
- Als rapportagetolerantie geldt een door de raad vastgesteld vast bedrag: **€ 8,5 miljoen.**

De financiële positie van uw gemeente

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkeling vermogen en resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is ten opzichte van 2020 toegenomen

Het BBV, de verslaggevingsregels voor gemeenten, maakt een duidelijk en expliciet onderscheid tussen resultaatbepaling en -bestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Gemeenten mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen muteren. De mutaties in het eigen vermogen vinden dus plaats door middel van de resultaatbestemming.

Het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten over 2020 bedraagt € 19,8 miljoen voordelig. Per saldo is tussentijds € 2,9 miljoen aan de reserves toegevoegd, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2020 circa € 16,9 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2020 circa 18,8% van het balanstotaal (2019: circa 17,2% van het balanstotaal). In het hiernavolgende overzicht hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

Eigen vermogen (x € 1 miljoen)	2017	2018	2019	2020
Eigen vermogen per 1 januari	135,6	151,2	150,8	160,6
Tussentijdse resultaatbestemming	-/- 2,0	0,5	17,1	2,9
Gerealiseerd resultaat	17,6	-/- 0,9	-/- 7,3	16,9
Gerealiseerde totaalsaldo baten en lasten	15,6	-/- 0,4	9,8	19,8
Eigen vermogen per 31 december	151,2	150,8	160,6	180,4

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar is weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten, plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit de in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in de reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan de reserves vinden plaats op basis van door de gemeenteraad genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

De financiële positie van uw gemeente

Exploitatieresultaat (x € 1 miljoen)

Totale baten	807,2	
Totale lasten	-/- 787,4	
Gerealiseerd saldo van baten en lasten		19,8
Af: stortingen in reserves	-/- 62,7	
Bij: onttrekkingen aan reserves	59,8	
Saldo mutaties reserves		-/- 2,9
Gerealiseerd resultaat		16,9

De exploitatie over 2020 laat een voordelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 19,8 miljoen zien, ten opzichte van een begroot nadelig saldo van € 5,6 miljoen. Dit is een voordeel van € 25,4 miljoen. Het saldo van de mutaties in de reserves is € 2,9 miljoen nadelig. Hiervoor was € 5,6 miljoen voordelig begroot.

In de programmaverantwoording zijn per programma de begroting 2020, de begroting 2020 na wijzigingen, en de rekening 2020 naast elkaar gezet. Vervolgens is het verschil tussen de begroting en de rekening berekend.

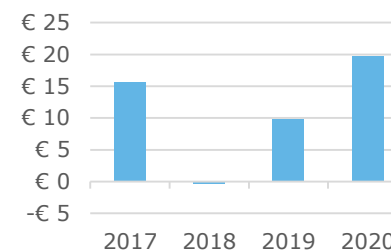
De belangrijkste verschillen ten opzichte van de begroting betreffen:

- Algemene uitkering Gemeentefonds: € 10,6 miljoen voordelig.
- Saldo tijdelijke overbrugging zelfstandig ondernemers: € 1,7 miljoen voordelig.
- Baten gebundelde uitkering: € 2,8 miljoen voordelig.
- Extra lasten door mutatie in bestemmingsreserve Duurzaam Arnhem (€ 2,4 miljoen), doordat de projecten pas worden uitgevoerd in 2021.

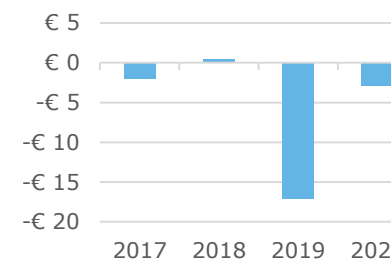
Voor een meer gedetailleerd overzicht van en een nadere toelichting op de afwijkingen ten opzichte van de begroting verwijzen wij u naar de toelichting per programma, onderdeel 'Wat heeft het gekost?', zoals opgenomen in de programmaverantwoording die is opgenomen in uw jaarstukken 2020.

In het hoofdstuk 'Belangrijkste bevindingen uit onze controle' gaan wij nader in op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke lasten in het kader van de begrotingsrechtmatigheid.

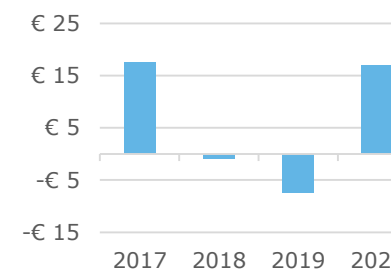
Saldo baten en lasten (in miljoen)

Mutaties in reserves (negatief is toevoeging aan de reserve) (in miljoen)

Gerealiseerd resultaat (in miljoen)

De financiële positie van uw gemeente

Uw weerstandsvermogen is toegenomen

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's.

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit (voor de samenstelling hiervan verwijzen wij naar de paragraaf "Weerstandsvermogen en risicobeheersing" in uw jaarverslag 2020) bedraagt € 60,5 miljoen (2019: € 44,2 miljoen). Er is dus sprake van een toename met circa 37% van de beschikbare weerstandscapaciteit in 2020 ten opzichte van 2019. Deze toename wordt voornamelijk verklaard door de voorgestelde resultaatbestemming die wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

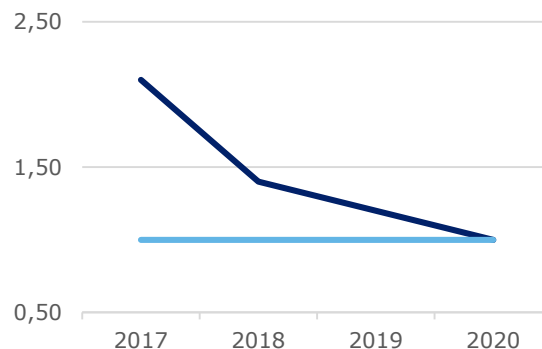
De inventarisatie van de risico's die in de paragraaf "Weerstandsvermogen en risicobeheersing" van het jaarverslag is opgenomen, geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een kansinschatting van het zich voordoen van het geïdentificeerde risico, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te kunnen bepalen. Daarbij heeft het college een doorlopend inzicht gegeven in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente, en is vermeld welke risico's zijn verdwenen en/of nieuw zijn geïdentificeerd. Ook is een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van de grootste risico's.

Hieruit volgt een gekwantificeerd bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit van € 58,5 miljoen (2019: van € 37,7 miljoen). Ten opzichte van 2019 is er dus sprake van een grote stijging van de gekwantificeerde risico's (zie de toelichting).

De weerstandscapaciteit van € 60,5 miljoen is voldoende, gelet op de door het college onderkende risico's.

De ontwikkeling van de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit in de afgelopen jaren - waaruit blijkt dat het weerstandsvermogen eind 2020 boven de door de gemeenteraad - in de verordening financieel beleid en beheer - vastgestelde norm van 1,0 uitkomt, is als volgt weer te geven:

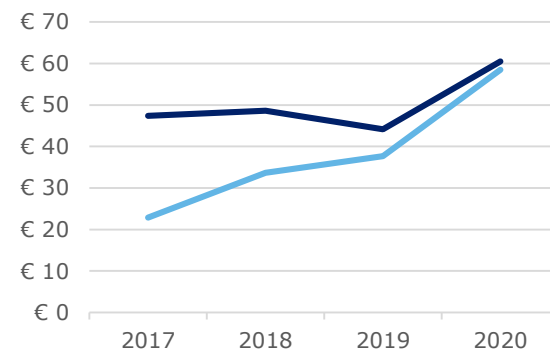
Weerstandsvermogen in relatie tot de norm

Voor meer gedetailleerde informatie over (de ontwikkeling van) uw weerstandspositie verwijzen wij u naar de paragraaf "Weerstandsvermogen en risicobeheersing" in uw jaarverslag 2020.

Wij merken hierbij op dat – zoals hierboven schematisch is weergegeven – het weerstandsvermogen in de afgelopen jaren dicht bij de norm is gekomen. Anders dan vorig jaar maken de risico's die zijn gekoppeld aan de coronacrisis deel uit van de berekende benodigde weerstandscapaciteit.

Weerstandscapaciteit (in miljoen)

Beschikbare weerstandscapaciteit

Benodigde weerstandscapaciteit

Daarnaast zijn belangrijke stijgers in het risicoprofiel: de risicoherijking wat betreft het gemeentefonds, algemene uitkeringen en beschermd wonen, het risico inkomensregelingen (BUIG), het maximale eigen risico en het risico rijksmiddelen jeugd.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Algemeen

Opstel- en controleproces

De jaarrekeningcontrole is in goede samenwerking met uw medewerkers verlopen, waarbij er continu afstemming heeft plaatsgevonden over de voortgang van het proces en de te zetten stappen. Ten opzichte van vorig jaar zien wij verbeteringen in dit proces, waardoor de controle efficiënter is verlopen.

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn vermeld in de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling in de jaarrekening 2020. Wij hebben het door het college en het ambtelijk management toegepaste proces voor significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

De jaarstukken 2020 van uw gemeente bestaan uit het jaarverslag (programmaverantwoording en verplichte paragrafen) en de jaarrekening (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting, de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld en de SiSa-bijlage).

In de programmaverantwoording van het jaarverslag dient informatie te worden opgenomen met betrekking tot de vragen: wat hebben wij gedaan, wat hebben wij bereikt en wat heeft het gekost? De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (over o.a. weerstandsvermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag.

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 moet de accountant werkzaamheden uitvoeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen.

Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben, voor zover wij kunnen beoordelen, vastgesteld dat de verklaringen van het college in het jaarverslag, en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken, verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de uitgevoerde controlewerkzaamheden.

Evaluatie van de belangrijkste inschattingen van het management

Uw gemeente heeft voorzieningen gevormd voor verliezen, risico's of verplichtingen die hun oorsprong vinden in het huidige boekjaar of eerdere boekjaren, maar waarvan de (verwachte) uitgaven in de toekomst liggen.

Deze voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's zijn naar hun aard gebaseerd op veronderstellingen en schattingen van het management en het college.

Zij schatten op basis van hun kennis van de gemeente en haar omgeving in wat het effect van de te voorziene risico's, verplichtingen en kosten zal zijn in de komende jaren en wat de omvang van de voorzieningen moet zijn.

Daarnaast is er een belangrijk schattingselement opgenomen in de toekomstige kosten en opbrengsten van de grondexploitatie.

Wij hebben voor deze gebieden het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten ontwikkelt, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel en niet met als doel om ons een oordeel te vormen over individuele schattingsposten. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Grondexploitaties

De grondexploitaties zijn geactualiseerd

De veruit grootste balanspost met betrekking tot de onderhanden projecten betreft de post 'voorraden' (grondexploitatie). Wij willen uw medewerkers allereerst complimenteren met de verbeteringen die zijn aangebracht in het schattingsproces, door middel van het opstellen van een position paper voor het complex Schuytgraaf.

De risico's voor deze post zijn in essentie terug te brengen tot de zogenaamde 3 P's:

- **Planning:** is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt? Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- **Programmering:** in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse gemaakt van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavels, appartementen, etc.) binnen de projecten in relatie tot de huidige marktvraag?
- **Prijs:** de verkoopprijzen van woningen, en dus van grond, hebben langere tijd onder druk gestaan. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd, rekening houdend met het risico dat gronden later of in het geheel niet worden afgenomen?

De 3 P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in de jaarrekening 2020 en vermeld in de paragraaf 'Grondbeleid' van het jaarverslag 2020.

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor het actualiseren van de grondexploitaties hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn, en of ze redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op een passende wijze weerspiegelen; met andere woorden: is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente?
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden: is historische informatie representatief voor toekomstige situaties?).

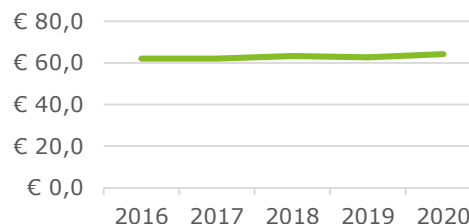
Wij hebben voor deze gebieden het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten ontwikkelt, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd, een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel.

Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

De grondexploitaties zijn door de organisatie voor de jaarrekening 2020 opnieuw doorgerekend (geactualiseerd). Waar nodig zijn de verwachtingen bijgesteld, waarmee tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd en of er mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening moet worden getroffen.

Ultimo 2020 is op basis hiervan € 64,2 miljoen opgenomen in de voorziening negatieve plannen (2019: € 62,6 miljoen), om de naar verwachting niet meer met verkopen goed te maken kosten te dekken. De ontwikkeling van de voorziening ter dekking van 'negatieve plannen' (verliezen) in de afgelopen jaren is als volgt weer te geven:

Voorziening grondbedrijf (in miljoen)

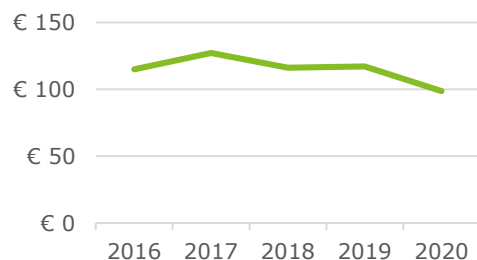
Voor een nadere onderbouwing van de hoogte van de voorziening verwijzen wij u naar de paragraaf "Grondbeleid" (in het jaarverslag 2020), waar het college de belangrijkste complexen en de daarmee gepaard gaande risico's heeft toegelicht.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Grondexploitaties

De ontwikkeling in de boekwaarde van de totale grondexploitatie is als volgt weer te geven:

Totaal grexen
(boekwaarde in miljoen)

Winstneming op basis van POC-methode

Voor verschillende projecten wordt een positief resultaat verwacht op basis van de huidige uitgangspunten. Om deze reden wordt, overeenkomstig de voorschriften van het BBV, de winst genomen op basis van de POC-methode (percentage of completion). De tussentijdse winstneming bedraagt op totaalniveau € 5,3 miljoen.

Uit de figuren hiernaast blijkt een stijging in de nog te maken kosten en een daling in de nog te realiseren opbrengsten. In totaliteit verwacht het college een nadelig resultaat van circa € 55,5 miljoen op contante waarde (2019: € 48,9 miljoen nadelig).

Dit tekort wordt voornamelijk veroorzaakt door het project Arnhem Centraal. Voor het totale tekort is reeds in eerdere jaren een verliesvoorziening getroffen. Daarnaast heeft u voor toekomstige risico's binnen de grondexploitatie in eerdere jaren een bestemmingsreserve gevormd. De omvang van deze bestemmingsreserve bedraagt per 31 december 2020 € 14,7 miljoen (2019: € 12,6 miljoen).

Doordat er tussentijds winst is genomen, leidt dit ertoe dat dit winstpotentieel niet meer is opgenomen in de toekomstige prognose. Het gevolg hiervan is dat het toekomstige resultaat van de grondexploitatie daalt.

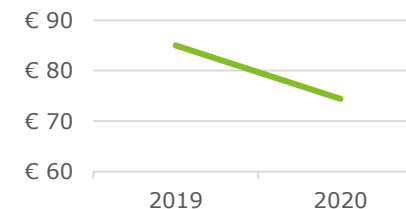
De rekenrente voor de actualisatie van de grondexploitaties

De bij de actualisatie van de grondexploitaties gehanteerde rekenrente is berekend op basis van de voorschriften van de Commissie BBV. Voor het grootste project, Schuytgraaf, wordt er een projectfinanciering gehanteerd, waarbij de toegerekende rente gebaseerd wordt op de daadwerkelijke betaalde rente over de leningen die zijn aangetrokken voor het project.

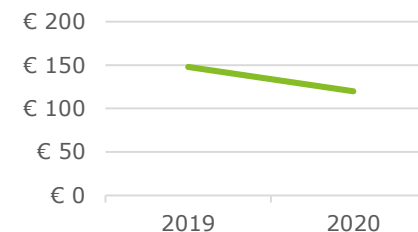
Schattingsonzekerheid

Ten aanzien van de waardering van de grondexploitaties (met name Schuytgraaf) is sprake van een hoge schattingsonzekerheid. Hoewel de op dit moment meest waarschijnlijke inschatting is opgenomen in de jaarrekening, kan de realisatie in de toekomst aanzienlijk afwijken van deze inschatting. Deze schattingsonzekerheid ontstaat door de omvang en de langere looptijd (tot en met 2026) van het project Schuytgraaf. De onderkende schattingsonzekerheid heeft geen impact op ons oordeel, omdat deze op de juiste wijze is toegelicht in de jaarrekening.

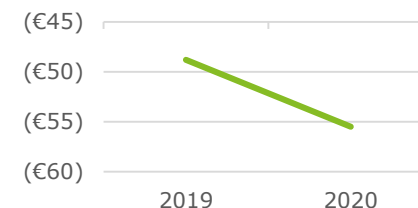
Nog te maken kosten (in miljoen)

Nog te realiseren opbrengsten (in miljoen)

Resultaat (contante waarde in miljoen)

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Woondeal Arnhem - Nijmegen

De woningmarkt van Arnhem-Nijmegen staat onder druk. De woningbehoefte is dermate groot dat een tempoversnelling in productie en het vergroten van de plancapaciteit in aantallen nodig zijn. Gezien de toenemende woningtekorten en de complexiteit van de stedelijke vraagstukken, hebben het Ministerie van BZK, de gemeenten Arnhem en Nijmegen, de regio Arnhem-Nijmegen en de provincie Gelderland op 4 maart 2020 een woondeal gesloten.

Deze woondeal biedt alle deelnemende partijen een platform voor het werken aan de woningbouw-opgaven. Daarnaast hebben wij begrepen dat de gemeente werkt aan aanvragen om in aanmerking te komen voor andere financiële regelingen van het Rijk, zoals het Volkshuisvestingsfonds, en is er een WBI-aanvraag in voorbereiding.

Toekomst grondexploitatie gemeente Arnhem

Wat betreft de korte termijn is er op verschillende plekken in de stad nog sprake van ontwikkelingen in de woningbouw. Op de middellange termijn (tot en met 2026) ontwikkelt de gemeente alleen nog Schuytgraaf en wat betreft de langere termijn is er op dit moment geen sprake van eigen woningbouwontwikkelingen. Voor de korte termijn heeft de gemeente Arnhem de programmering dus best goed op de rit, maar dat laat onverlet dat er voor de langere termijn een complex traject voor u ligt. Wij onderschrijven uw aandacht voor een tempoversnelling in de woningbouwproductie en voor het oplossen van de knelpunten en het verruimen van de toekomstige plancapaciteit.

COVID-19

Algemeen

COVID-19 heeft effecten op de gecontracteerde leveranciers en op de gesubsidieerde instellingen. Doordat er binnen de gemeente en de samenwerkende partijen op verschillende manieren is gewerkt, ófwel door de beperkende maatregelen van de Rijksoverheid, dan wel door een combinatie van factoren, komt het voor dat de prestaties voor bijvoorbeeld verstrekte subsidies niet of op uiteenlopende manieren zijn geleverd. Hierna gaan wij in op de belangrijkste aandachtspunten als gevolg van COVID-19.

Subsidieverstrekingen

Bij de kaderstelling voor het subsidiebeleid zijn de kaders vanuit gemeenteraad gedelegeerd aan het college. In deze gevallen kan een college zelfstandig de kaders, dan wel de uitvoering binnen die kaders (b.v. op grond van een hardheidsclausule), aanpassen.

De gemeente Arnhem heeft in haar 'Algemene subsidieverordening Arnhem 2016' een hardheidsclausule opgenomen. Hierin is vermeld dat het college hier in bijzondere gevallen van kan afwijken. Dit houdt in dat, ondanks het feit dat de gesubsidieerde instellingen niet alle prestaties hebben geleverd, de subsidies op basis van de hardheidsclausule kunnen worden vastgesteld, en dat ze daarmee als rechtmatig kunnen worden beschouwd.

Waardering vorderingen

De waardering van de diverse debiteurenposities binnen een decentrale overheid vraagt in het controlejaar 2020 extra aandacht. Dit geldt voor zowel de uitkeringsdebiteuren en de debiteuren als gevolg van belastingen/heffingen en vergunningen als voor de overige uitzettingen. De gemeente Arnhem heeft regelingen getroffen met ondernemers en burgers en er is uitstel verleend voor het betalen van bijvoorbeeld de huren.

Wij hebben de invorderingsrisico's en daarmee de waardering van vorderingen beoordeeld. Het Rijk heeft in 2020 de portemonnee getrokken om de ondernemers, maar ook de culturele en de creatieve sector, te compenseren met diverse steunpakketten. Als gevolg hiervan zien wij geen grote mutaties in de oninbare vorderingen.

Zorgcontinuering en meerkosten

De rijksoverheid heeft een dringend beroep gedaan op gemeenten wat betreft het garanderen van de continuïteit van de zorg. Hierbij is geadviseerd om de niet-geleverde zorg, maar ook de meerkosten als gevolg van COVID-19 door te betalen. Tijdens de jaarrekeningcontrole hebben wij vastgesteld dat deze bedragen niet materieel zijn.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Tozo - identificatieplicht

Eén van de maatregelen die het kabinet gebruikt om ondernemers te steunen tijdens de COVID-19-crisis is de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Als onderdeel van de controle van de Sisa-bijlage hebben wij deze regeling gecontroleerd.

Een evidente en fundamentele eis, met het oog op het uitvoeren van de sociale zekerheid, is dat de uitkering terechtkomt bij degene die er recht op heeft. Het is derhalve essentieel om met zoveel mogelijk zekerheid vast te stellen dat de aanvrager tot de zogenaamde kring der rechthebbenden behoort. Belangrijk is daarbij dat de aanvrager is wie hij zegt dat hij is. Een aantal (grote) gemeenten, waaronder de gemeente Arnhem, heeft bij de Tozo de identiteit van de aanvrager vastgesteld via DigiD in combinatie met de Basisregistratie Personen (BRP).

Deze keuze is gemaakt omdat de Tozo onder hoge druk en in korte tijd moest worden verstrekt en vrijwel altijd op afstand en digitaal wordt aangevraagd. Volgens de regels in de Participatiewet (artikel 17, derde lid) dient het college de identiteit van aanvragers vast te stellen aan de hand van een geldig identiteitsbewijs, zoals een paspoort of identiteitskaart. Omdat de Tozo gebaseerd is op de Participatiewet, geldt deze eis hier ook voor.

De gemeente Arnhem heeft de identiteit van de aanvrager dus wel vastgesteld, maar dat is formeel niet volgens de regels van de Participatiewet gebeurd. In de afwegingen betreffende de risico's op misbruik en oneigenlijk gebruik is het risico op identiteitsfraude met de Tozo als gevolg van deze werkwijze door de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid als laag ingeschat.

De staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft op 24 november 2020 dan ook aangegeven, gelet op de druk op de uitvoering en de genoemde afweging, dat het niet realistisch is om van gemeenten te verwachten dat zij dit formele gebrek herstellen. Voor Tozo 1, 2 en 3 (maart 2020 tot en met maart 2021) leidt dit niet tot een onrechtmatigheid.

Voor de toekomstige Tozo 4-aanvragen (april 2021 tot en met juni 2021) wordt de gemeenten wel gevraagd de (kopieën van) identiteitsbewijzen te controleren, om daarmee te voldoen aan de Participatiewet.

Tozo - Misbruik en Oneigenlijk gebruik (M&O)

De gemeente Arnhem heeft een beleid vastgesteld inzake Misbruik en Oneigenlijk gebruik. Hierin gaat de gemeente onder andere in op de maatregelen die zij inregelt, waaronder de controle achteraf; bijvoorbeeld óf, en zo ja hoe, zij gebruikmaakt van het Inlichtingenbureau. Wij hebben vastgesteld dat uw gemeente een M&O-beleid heeft vastgesteld en geïmplementeerd dat zichtbaar wordt nageleefd, waarmee voldaan wordt aan deze kwalitatieve vereiste.

De identificatie voor Tozo 1 tot en met 3 mag op basis van DigiD plaatsvinden in combinatie met de BRP of Suwinet. Voor Tozo 4 wordt de gemeenten wel gevraagd om de (kopieën van) identiteitsbewijzen te controleren, om daarmee te voldoen aan de Participatiewet.

Overige bevindingen

PGB-bestedingen

De PGB-bestedingen zijn (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft een controleverklaring met beperking verstrekt bij de PGB-verantwoordingen 2020.

De PGB-bestedingen 2020 bedragen € 5,6 miljoen en worden als onzeker aangemerkt. Deze totale onzekerheid valt binnen de goedkeuringstolerantie voor onzekerheden van € 25,5 miljoen, en heeft daarom geen invloed op de strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening 2020.

Het is aan te bevelen dat uw college onderzoekt met welke (aanvullende) maatregelen de interne controle op de PGB-bestedingen op een kostenefficiënte wijze nader is vorm te geven, om de onzekerheden ook bij uw gemeente op (korte) termijn zoveel mogelijk weg te nemen.

Conversie financieel pakket

De gemeente Arnhem is per 1 januari 2020 overgegaan van het financiële systeem Decade naar Unit 4 Financials. In onze boardletter 2020 hebben wij reeds gerapporteerd over onze bevindingen ten aanzien van deze conversie. Toen bleek dat er geen zichtbare controle is uitgevoerd op de crediteuren-stamgegevens (o.a. bankrekeningnummers) door De Connectie of door de gemeente Arnhem zelf. Ten tijde van de jaarrekeningcontrole hebben wij vastgesteld dat de gemeente deze controle zelf heeft uitgevoerd. Hieruit bleken geen bevindingen.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Realiteitsgehalte begroting

Onderstaand hebben wij de cijfers van de realisatie vermeld, zoals opgenomen in de jaarrekening, de begroting en de tweede turap.

x € 1 miljoen	Saldo baten en lasten	Mutatie reserves	Resultaat
Realisatie	€ 19,8	- €2,9	€ 16,9
Begroting	- € 5,6	€ 7,4	€ 1,8
Turap 2 prognose	- € 24,4	€ 29,0	€ 4,6

Wij constateren hier niet alleen afwijkingen tussen de realisatie en de begroting, maar ook tussen de realisatie en de tweede turap. Wij adviseren uw college om onderzoek te doen naar het realiteitsgehalte in de begroting. Dit komt ten goede aan de kwaliteit, en daarmee aan het 'voorspellend vermogen', van de begroting en de tussentijdse informatievoorziening.

Europese aanbestedingen

Gemeenten moeten opdrachten boven een jaarlijks door de Europese Commissie vast te stellen drempelwaarde Europees aanbesteden.

In het kader van de jaarrekeningcontrole is door de afdeling financiën en control een inkoopanalyse uitgevoerd, waarbij de organisatie op basis van de onderliggende contracten en de bij interne juristen ingewonnen adviezen heeft getoetst of over 2020 de Europese aanbestedingsrichtlijnen zijn nageleefd.

Op basis van onze werkzaamheden - waarbij wij gebruik hebben gemaakt van de intern voorbereide analyses en de daarbij verzamelde documentatie - concluderen wij dat er dit jaar juridisch gezien een complexe inkoop heeft plaatsgevonden inzake de afvalinzameling. De gemeente Arnhem heeft in 2011 een Europese aanbestedingsprocedure voor de inzameling van het huishoudelijk afval doorlopen. Deze aanbestedingsprocedure heeft geleid tot een overeenkomst tussen de gemeente en de afvalinzamelaar voor de periode 2012 tot en met 2019. De overeenkomst kende geen verdere verlengingsmogelijkheden, zodat per 1 januari 2020 in beginsel een nieuwe overeenkomst had moeten ingaan.

Als gevolg van verschillende omstandigheden, waarbij zowel de marktvraag als de marktontwikkelingen en de coronacrisis een rol hebben gespeeld, heeft de gemeente Arnhem zich genoodzaakt gezien om 3 keer tijdelijk, en ter overbrugging naar een definitieve aanbesteding en gunning, nogmaals voor een periode van 6 maanden te verlengen.

De gemeente heeft deze inkoop juridisch laten toetsen. Hieruit blijkt dat de gemeente een tijdig en zorgvuldig proces heeft doorlopen. Ondanks het feit dat de inkoop groter is dan de Europese drempelwaarde en er niet Europees is aanbesteed, wordt deze inkoop als rechtmatig aangemerkt. Dit vanwege: de gemiddelde doorlooptijd van een aanbestedingsprocedure, de implementatietermijnen die afvalinzamelaars nodig hebben, de vertragingen als gevolg van COVID-19 en de onzekerheden door de invoering van Diftar.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Begrotingsrechtmatigheid

Begrotingsoverschrijdingen zijn toegelicht in de jaarrekening

Naast de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2020, hebben wij ook de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd.

De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet.

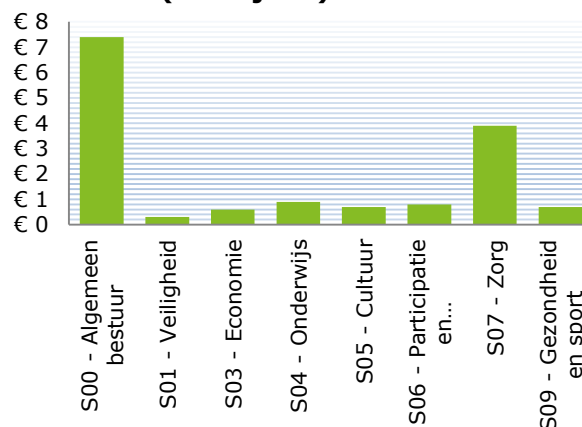
Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de raad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota rechtmatigheid 2018 van de Commissie BBV. Hieruit blijkt dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen meeweegt in het accountantsoordeel. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet de accountant kijken naar de lastenoverschrijdingen per programma. Zoals blijkt uit het hierna opgenomen diagram, is sprake van een begrotingsoverschrijding op de lasten bij een achttal programma's.

Verschil begrote en werkelijke lasten excl. mutaties reserves (in miljoen)

Verschil begrote en werkelijke lasten exclusief mutaties reserves (in miljoen)

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse naar het onderdeel zoals opgenomen in de jaarrekening 2020. Op grond van deze analyse hebben wij geconstateerd dat deze overschrijdingen goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen, en daarmee niet mee hoeven mee te wegen in ons oordeel.

Op basis van de voornoemde analyse - waaruit blijkt dat de overschrijdingen passen binnen het bestaande beleid of gedekt zijn door direct met de lasten samenhangende baten - blijven de overschrijdingen onrechtmatig, maar wegen deze niet mee in ons oordeel over de begrotingsrechtmatigheid 2020.

We zien op 2 programma's een afwijking boven € 3 miljoen, te weten: algemeen bestuur en zorg. Wij adviseren het college te onderzoeken of deze afwijkingen incidenteel of structureel zijn, en raden u aan de uitkomst hiervan door te vertalen naar de begroting 2022.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Overige verantwoordings- en rapportageverplichtingen

Wij hebben geen fouten en/of onzekerheden in de SiSa-bijlage 2020 geconstateerd

De procedure die uw gemeente moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van vorig jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien een aantal documenten aan het CBS aan te leveren. Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de Nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2020. Hierbij evalueren wij de getrouwheid en de rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

Wij hebben geconstateerd dat de SiSa-bijlage in 2020 is toegenomen met 18 regelingen. Dit heeft gezorgd voor extra inspanningen van de ambtelijke organisatie en voor meer werkzaamheden voor ons.

Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien er een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U hebt dit aan ons bevestigd.

De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden wat betreft de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage B van dit accountantsverslag. Tijdens onze controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd.

Wij hebben geen fouten geconstateerd met betrekking tot de naleving van de Wet Normering topinkomens (WNT)

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing. Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechte in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt.

De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2020 niet meer bedragen dan € 201.000 per jaar.

Daarnaast dienen gemeenten de salarissen openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief - als aan bepaalde voorwaarden is voldaan - ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding.

In 2020 hebben wij geen overschrijdingen van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd.

Wij hebben geen fouten geconstateerd met betrekking tot de naleving van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Frauderisicoanalyse

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of het overtreden van wet- en regelgeving

Het college van burgemeester en wethouders is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving. Recente ontwikkelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptiewetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook gemeenten in toenemende mate te maken krijgen met anticorruptieregels.

Als onderdeel van onze controle hebben wij het college verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat het college en het management daarbij hanteren, alsook de communicatie daarover met het personeel en met de auditcommissie. Tijdens deze gesprekken heeft het college aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Hierbij heeft het college ook voorbeelden gegeven van de manier waarop het deze beheerst.

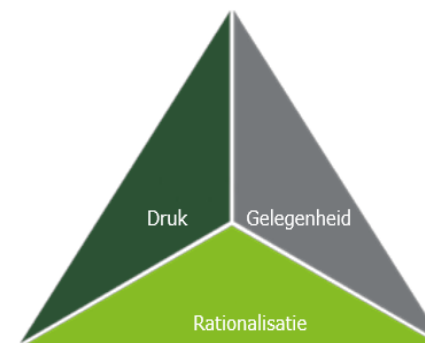
Wij hebben een concept-frauderisicoanalyse ontvangen. Deze is echter nog niet geformaliseerd en vastgesteld. Het is belangrijk de frauderisico-analyse jaarlijks te delen en te bespreken met de auditcommissie. Op deze wijze vormt het periodiek actualiseren ervan een zichtbaar en vast onderdeel van de interne-beheersingsomgeving, inclusief de communicatie hierover met het toezichthoudend orgaan.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college, inclusief het invoeren en onderhouden van interne-beheersingsmaatregelen met betrekking tot de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en efficiency van de bedrijfsvoering, en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute zekerheid dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

Wij hebben onze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben professionele oordeelsvorming toegepast, in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. De accountantscontrole is uitgevoerd met een hoge maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt. Naar aanleiding van onze controle hebben wij geen signalen verkregen voor (mogelijke) fraude in 2020 of 2021.

Interne beheersing

Interne beheersing

De belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing op basis van de controle van het boekjaar 2020

Boardletter 2020, toegespitst op de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2020 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en de rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze boardletter 2020, d.d. 17 november 2020. In dit hoofdstuk geven wij een korte update ten opzichte de door ons opgestelde boardletter.

De gemeente Arnhem zet in op een doorontwikkeling van de interne beheersing

De gemeente heeft wat betreft de interne beheersing de weg omhoog gevonden. Zo wordt er continu geïnvesteerd in het duurzaam verbeteren van de financiële interne beheersing. Er worden bewuste keuzes gemaakt over het centraal of decentraal inrichten van beheersmaatregelen en over de koppeling met de verbijzonderde interne controle. Dit is ook van belang in het licht van de aanstaande verklaring van het college over rechtmatigheid die mogelijk met ingang van het jaar 2021 moet worden afgegeven.

Memoriaalboekingen

In onze boardletter hebben wij gerapporteerd over de zichtbare controle die door de senior financieel adviseur wordt verricht op de ingevoerde memoriaalboekingen. Wij hebben tijdens de jaarrekeningcontrole vastgesteld dat deze controle voor het gehele jaar is uitgevoerd.

Wel benadrukken wij dat dit een repressieve handmatige maatregel betreft. Wij adviseren het college om vanaf 2021 gebruik te maken van geprogrammeerde controles, die afdwingen dat een memoriaalboeking pas wordt verwerkt nadat deze inhoudelijk is gecontroleerd door een tweede onafhankelijke medewerker.

Grondexploitatie

Wij willen u een groot compliment geven voor de verbeteringen in het zichtbaar vastleggen van het schattingsproces. Tijdens de interim-controle werd door ons vastgesteld dat er gestart was met het gestructureerd vastleggen van het schattingsproces rondom de grondexploitatie Schuytgraaf. Wij hebben in het kader van de jaarrekeningcontrole het definitieve position paper beoordeeld en konden vaststellen dat dit voldoende diepgang had om de schattingen te onderbouwen. Wij hebben met u afgesproken dat voor 2021, behalve voor Schuytgraaf, ook voor de nieuwe en voor een aantal bestaande projecten een position paper zal worden opgesteld.

Sociaal domein

Een belangrijk onderdeel van de interne beheersing van het sociaal domein betreft het vaststellen van de kwaliteit en de kwantiteit van de geleverde zorg. Een goede ontwikkeling is dat uw gemeente actief bezig is met het implementeren van interne-controle-werkzaamheden, om zelfstandig zekerheid te verkrijgen over de getrouwheid en de rechtmatigheid van de bestedingen in het kader van het sociaal domein – zorg in natura. Wat betreft de jaarrekening 2020 is uw gemeente niet meer afhankelijk geweest van de controleverklaringen van de zorgaanbieders.

Het is aan te bevelen dat uw gemeente op korte termijn ook onderzoekt met welke (aanvullende) maatregelen op een kostenefficiënte wijze de interne beheersing van en interne controle op de PGB-bestedingen nader is vorm te geven, om de onzekerheden ook bij uw gemeente op (korte) termijn zoveel mogelijk weg te nemen.

Interne beheersing

De belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing op basis van de controle van het boekjaar 2020

IT-audit

Vanaf 2017 heeft uw gemeente diverse bedrijfsprocessen en onderliggende IT-systemen ondergebracht bij de gemeenschappelijke regeling De Connectie. Gezien de toenemende digitalisering, en met het oog op het belang van een continue betrouwbare informatieverwerking en –voorziening, is het belangrijk dat de belangrijkste verbeterpunten (o.a. rechtenbeheer) met de nodige urgentie worden geïmplementeerd. Uw gemeente pakt dit op in samenwerking met met De Connectie.

Als onderdeel hiervan is afgesproken dat De Connectie een groeipad aflegt om een zogenoemde "ISAE 3402 Type II-verklaring" te kunnen overleggen. Met deze verklaring legt De Connectie verantwoording af aan de gemeente over de betrouwbaarheid van de algemene IT-beheersings-maatregelen. Dit groeipad heeft echter een significante vertraging opgelopen, zodat het voor de gemeente Arnhem niet duidelijk is of de algemene IT-beheersmaatregelen wel of niet werken, dan wel of de eerdere IT-bevindingen op een adequate wijze door De Connectie zijn opgevolgd.

Naast de verantwoordelijkheden inzake De Connectie heeft de gemeente Arnhem ook haar eigen verantwoordelijkheden wat betreft het toekennen en monitoren van gebruikersrechten. Teneinde invulling te geven aan deze verantwoordelijkheid en aan de bijbehorende interne-controlemaatregelen is uw gemeente voornemens een concreet actieplan op te stellen, waarin uiteengezet wordt welke stappen gezet zullen worden om het opvolgen hiervan te realiseren.

Cybersecurity

Het college van de gemeente Arnhem heeft in november 2018 het Strategisch Informatiebeleid vastgesteld, dat gebaseerd is op de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). Hierin zijn de kaders voor de rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van beveiliging vastgelegd. Dit vormt de basis voor het realiseren van een betrouwbare gegevensverwerking.

U dient cybersecurityrisico's op een efficiënte wijze te managen, om te voorkomen dat deze uw organisatie hinderen in het behalen van haar doelstellingen. Deze risico's zijn steeds belangrijker, ook voor de jaarrekeningcontrole. Tijdens onze controle benaderen wij uw organisatie kritisch ten aanzien van: het identificeren van cyber risico's, de feitelijke beschermingsmaatregelen tegen cyber risico's, het identificeren van feitelijke cyberincidenten, de feitelijke reactie wanneer zich cyberincidenten voordoen, en het efficiënte en effectieve herstel indien gegevens en systemen schade hebben opgelopen.

Recente ontwikkelingen bij de gemeente Den Bosch met betrekking tot de toegang tot WhatsApp en de recente hack bij de gemeente Hof van Twente maken des te meer duidelijk dat de aandacht voor en versterking van cybersecurity nodig is. Dit geldt ook voor de gemeente Arnhem, mede in het licht van de eerdere gerapporteerde tekortkomingen inzake de algemene IT-beheersmaatregelen, zoals het rechtenbeheer, het wijzigingsbeheer, het wachtwoordbeleid en de op te zetten procedures voor incident respons.

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

In dit onderdeel geven wij een samenvatting van overige aangelegenheden, bepaalde vereiste communicaties en actualiteiten

Onze communicatie met het management

Bevestigingen van het management

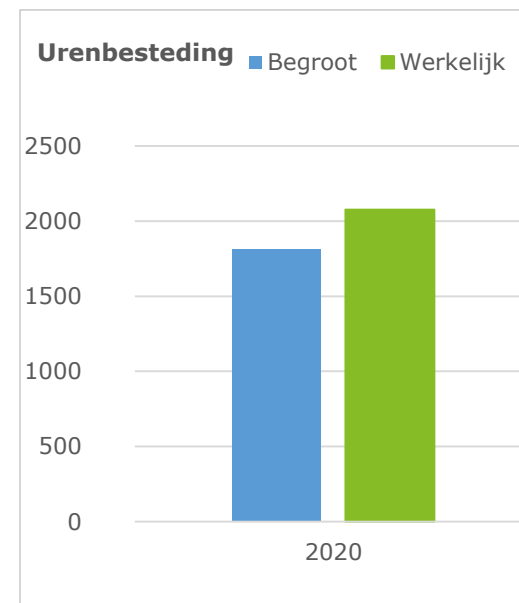
Wij hebben bij het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen opgevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving. Daarnaast hebben wij van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met het management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij het uitvoeren van onze controle. Naar onze mening is ons bij het uitvoeren van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Overzicht bestede uren

Hiernaast hebben wij de begrote en de gerealiseerde uren weergegeven. De overschrijding van het aantal begrote uren wordt veroorzaakt door de aanvullende werkzaamheden als gevolg van COVID-19. Denk hierbij bijvoorbeeld aan: de Tozo-uitkeringen, de omzetgaranties voor zorgaanbieders, etc. Daarnaast is in 2020 bovendien het aantal SiSa-regelingen verdrievoudigd. Voor deze werkzaamheden was reeds een PM-post opgenomen in het auditplan.

Bijlagen

Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de niet-gecorrigeerde controleverschillen.

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	n.v.t.	n.v.t.
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode	n.v.t.	n.v.t.
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout	n.v.t.	n.v.t.
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout	n.v.t.	n.v.t.
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	n.v.t.	n.v.t.
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten	n.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/etc.)	n.v.t.	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	n.v.t.	
Overige rechtmatigheidsfouten	n.v.t.	
Totaal rechtmatigheidsfouten	n.v.t.	

NB: In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het controleprotocol inclusief normenkader 2020 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A2 - Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de onzekerheden in de controle.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid PGB-bestedingen (SVB)	€ 5,6 miljoen	€ 5,6 miljoen
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	-	€ 5,6 miljoen
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid	N.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/etc.)	N.v.t.	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	N.v.t.	
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	€ 5,6 miljoen	

Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

NB: In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018 en het controleprotocol inclusief normenkader 2020 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren, om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van die onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2020

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke, financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Bevindingen controle SiSa-bijlage		Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
JenV A5	Specifieke uitkering versterking van de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
JenV A6	Specifieke uitkering Preventieve Aanpak tegen Ondernijning (onderdeel BOTOC)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
FIN B1	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp gedupeerden toeslagenproblementiek	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C1	Regeling specifieke uitkering Reductie Energiegebruik	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C10	Tijdelijk besluit specifieke uitkering verbetering digitale dienstverlening	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C11	Regeling procesgeld woondeal regio Arnhem - Nijmegen	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C30	Specifieke uitkeringen proeftuinen aardgasvrije wijken 2 ^e ronde	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
BZK C31	Regeling vaststelling regels verstrekken eenmalige specifieke uitkering aan gemeenten huisvesting kwetsbare doelgroepen	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D10	Volwasseneneducatie	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D11	Regeling specifieke uitkering extra financiële middelen RMC-functie	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D12	Regeling regionale aanpak voortijdig schoolverlaten 2020-2024	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
OCW D12A	Regeling regionale aanpak voortijdig schoolverlaten 2020-2024	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
I&W E3	Subsidierегeling sanering verkeerslawaaai	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
I&W E13	Slimme laadpleinen	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
I&W E20	Regeling stimulering verkeersmaatregelen 2020-2021	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Subtotaal			€ 0	

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2020

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Bevindingen controle SiSa-bijlage		Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
I&W E50	Bodemsanering Grondwal Bethaniënstraat Arnhem	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
EZK F9	Regeling specifieke uitkering Extern Advies Warmtetransitie	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet - gemeentedeel 2020	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) - gemeentedeel 2020	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SWZ G4	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (TOZO) - gemeentedeel 2020	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H4	Regeling specifieke uitkering stimulering sport	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H7	Regeling specifieke uitkering aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling - gemeenten	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H7B	Regeling specifieke uitkering aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling - geweld en kindermishandeling	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H8	Regeling sportakkoord	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
VWS H10	Regeling specifieke uitkering vastgoedtransitie gesloten jeugdhulp 2020	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Strekking controleverklaring rechtmatigheid	Goedkeurend
Strekking controleverklaring getrouwheid	Goedkeurend

Bijlage B1 - Bevindingen SiSa-bijlage Tozo 2020

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Bevindingen controle SiSa-bijlage		Fout, onzeker en/of formele onrechtmatig	Financiële omvang	Toelichting
G4	Tozo 1_geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
G4	Tozo 1_fundamentele rechtmatigheidseisen exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
G4	Tozo 1_belangrijke rechtmatigheidseisen (toepassing artikel 21, lid 3 Besluit 17 april)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
G4	Tozo 2_geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
G4	Tozo 2_exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
G4	Tozo 3_geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
G4	Tozo 3_exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
G4	Omvang vorderingen levensonderhoud (jaar T) Tozo 1 (i.v.m. verstrekte voorschotten op Tozo-aanvragen levensonderhoud die zijn ingediend vóór 22 april 2020)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

De strekking van de controleverklaring is voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid: goedkeurend.

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Arnhem

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de "Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)" en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Arnhem in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.

- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde 'onafhankelijkheidsevaluatie'), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een gemeenteraad of auditcommissie, overwegen wij ook een van deze beide instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen.

Naar aanleiding van onze beoordeling hebben wij geconcludeerd dat er geen sprake is van langjarige betrokkenheid of van anderszins mogelijke bedreigingen van onze onafhankelijkheid die een (aanvullende) beheersmaatregel vereisen.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Arnhem

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente, die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid met een (geschatte) waarde van meer dan € 100 ontvangen of verstrekt, en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited ("DTTL"), its global network of member firms, and their related entities. DTTL (also referred to as "Deloitte Global") and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL does not provide services to clients. Please see www.deloitte.nl/about to learn more.

Deloitte is a leading global provider of audit and assurance, consulting, financial advisory, risk advisory, tax and related services. Our network of member firms in more than 150 countries and territories serves four out of five Fortune Global 500® companies. Learn how Deloitte's approximately 264,000 people make an impact that matters at www.deloitte.nl.

This communication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, its member firms or their related entities (collectively, the "Deloitte network") is, by means of this communication, rendering professional advice or services. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this communication.